

6. Кримінальне процесуальне право України: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 774 с.

Скоковська Яна Петрівна

*аспірантка кафедри кримінального процесу, детективної та
оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська
юридична академія»*

ПИСЬМОВЕ КАСАЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Чинним КПК України передбачено право суду касаційної інстанції ухвалити судові рішення за результатами письмового провадження, якщо всі учасники судового провадження заявили клопотання про здійснення провадження за їх відсутності (ч. 1 ст. 435 КПК України).

Така форма касаційного провадження була впроваджена в 2012 році з прийняттям нового КПК України і знайшла в доктрині кримінального процесу як прибічників (зокрема Н. Глинська, А. Євмін, Л. Лобойко), так і противників (зокрема Н. Бобечко).

Зі змісту ч. 1 ст. 435 КПК України вбачається, що обов'язковим елементом здійснення письмового касаційного провадження є наявність клопотань всіх учасників судового провадження про здійснення провадження за їх відсутності. Якщо хоча б один з учасників судового провадження не заявив такого клопотання, касаційний розгляд повинен здійснюватися в загальному порядку.

Крім того, є й інші випадки, за яких здійснення письмового касаційного провадження є неможливим. Наприклад, коли участь захисника у кримінальному провадженні є обов'язковою на підставі ст. 52 КПК України або якщо суд касаційної інстанції визнає обов'язковою участь засудженого в судовому засіданні.

Незважаючи на нормативне закріплення, досліджувана форма касаційного провадження майже не застосовується на практиці.

Цьому є певні причини:

1. Відсутність передбаченої КПК України можливості суду касаційної інстанції приймати рішення про проведення письмового касаційного провадження за власною ініціативою. На відміну від КПК України, інші процесуальні кодекси містять перелік категорій справ, в яких може здійснюється письмове касаційне провадження, умов, за яких воно здійснюється, і надають суду право приймати рішення про призначення справи до касаційного розгляду в судовому засіданні, якщо того потребують обставини справи тощо. Зокрема це передбачено ст. 345 КАС України, ст. 301 ГПК України, ст. 402 ЦПК України.

Як свідчить судова практика розгляду кримінальних проваджень, навіть якщо сторона захисту не заперечує проти проведення касаційного розгляду за її відсутності, то працівники відділів забезпечення підтримання публічного обвинувачення та організації підтримання публічного обвинувачення Офісу Генерального прокурора (сторона обвинувачення), як правило, присутні під час розгляду провадження судом касаційної інстанції. Зазначене, з огляду на положення ч. 1 ст. 435 КПК України, унеможлиблює проведення письмового касаційного провадження.

На нашу думку, суд касаційної інстанції має бути наділений правом за власною ініціативою приймати рішення про проведення письмового касаційного провадження у випадках, якщо з матеріалів кримінального провадження, які надійшли до Верховного Суду, змісту касаційної скарги та заперечень на неї і звичайно, якщо вимоги КПК України не передбачають обов'язкової участі когось із учасників судового провадження, вбачається можливість проведення судового засідання за відсутності сторін.

2. Відсутність чіткого регулювання процедури запровадження письмового касаційного провадження (на етапі підготовки до такого розгляду).

КПК України не містить положення про те, на якому етапі касаційного розгляду має бути вирішено питання про проведення саме письмового

касаційного провадження. Із судової практики Касаційного кримінального суду Верховного Суду вбачається, що в ухвалі про закінчення підготовки та призначення касаційного розгляду суддя-доповідач роз'яснює сторонам кримінального провадження, що вони мають право заявити клопотання про здійснення письмового провадження за їх відсутності, відповідно до положень ст. 435 КПК України. Цією ж ухвалою, суддя-доповідач призначає касаційне провадження за касаційною скаргою до розгляду та повідомляє осіб, зазначених у ст. 425 КПК України, про дату та час касаційного розгляду.

Однак тут також виникає декілька питань, зокрема, чи має суддя-доповідач, у випадку надходження від сторін кримінального провадження до початку розгляду провадження судом касаційної інстанції, клопотань про здійснення касаційного розгляду за їх відсутності, постановляти ухвалу про те, що касаційний розгляд відбуватиметься в порядку письмового касаційного провадження. Кодексом постановлення зазначеної ухвали не передбачено.

Разом з тим, оскільки зазначена форма провадження запроваджена з метою економії часу, коштів, ресурсів, то чи повинен суддя-доповідач повідомляти учасників касаційного розгляду про дату розгляду письмового касаційного провадження у випадку надходження до суду клопотань від усіх учасників судового провадження про розгляд провадження за їх відсутності.

Адже ч. 2 ст. 435 КПК України передбачено лише, що у випадку, якщо проводилося письмове касаційне провадження, копія судового рішення суду касаційної інстанції надсилається учасникам судового провадження протягом трьох днів з дня після його підписання.

Серед науковців відсутній єдиний підхід щодо необхідності повідомлення учасників судового розгляду про дату розгляду провадження: одні стверджують, що треба обов'язково повідомляти, інші – проводять аналогію з іншими процесуальними кодексами і вважають, що письмовий розгляд відбувається без повідомлення учасників судового розгляду.

Ми вважаємо, що було б доцільніше в ухвалі про відкриття касаційного провадження також роз'яснювати сторонам кримінального провадження

положення ст. 435 КПК України та надавати їм термін на висловлення своєї позиції з цього питання, за виключенням випадків, коли вони висловили свою позицію в касаційній скарзі.

Також виникає питання, що має робити суд касаційної інстанції, якщо хтось із учасників касаційного розгляду змінив свою точку зору щодо участі і з'явився у судове засідання суду касаційної інстанції. Яким чином має бути оформлена відмова від попередньої позиції учасника касаційного розгляду і як має діяти суд касаційної інстанції у такому випадку. Те саме стосується і випадку, коли хтось із сторін кримінального провадження з'явився в судове засідання.

Незважаючи на певні труднощі в реалізації норми ст. 435 КПК України, на нашу думку, закріплений в КПК України інститут письмового касаційного провадження є надзвичайно позитивним явищем. Зазначений інститут економить час і кошти не лише держави, а й учасників судового розгляду, оскільки суд касаційної інстанції знаходиться в місті Києві, а учасники справи можуть знаходитися в будь-якому куточку країни.

Крім того, суд касаційної інстанції розглядає кримінальне провадження в межах поданої касаційної скарги і вправі вийти за її межі, якщо цим не погіршується становище засудженого, виправданого чи особи, стосовно якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру (ч. 2 ст. 433 КПК України). Наприклад, якщо особа подає касаційну скаргу лише з підстав істотного порушення КПК України, що є безумовною підставою для скасування судових рішень, зокрема з підстави, що судові рішення ухвалено незаконним складом суду, то прибувши в судове засідання ця особа лише підтримає наведені нею в касаційній скарзі вимоги, при цьому вона витратить час і кошти на дорогу до місця проведення судового засідання, очікуватиме на проведення судового розгляду, а суд касаційної інстанції, в свою чергу, проводить судові засідання, в якому заслуховує учасників касаційного розгляду (вимоги яких уже й так містяться в матеріалах кримінального провадження), секретарем здійснюється технічна фіксація

судового розгляду тощо. Витрати зазначених ресурсів не завжди є виправданими.

Можна виділити основні позитивні моменти письмового провадження, зокрема, економія часу, коштів та ресурсів учасників судового розгляду; економія часу, коштів і ресурсів судів; сприяння дотриманню розумних строків розгляду.

На нашу думку, доцільно було б внести зміни до ст. 435 КПК України та надати суду касаційної інстанції на власний розсуд вирішувати питання про проведення письмового касаційного розгляду, у випадках, коли участь сторін у кримінальному провадженні не є обов'язковою.

Мар'янова Світлана Сергіївна

аспірантка кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ТА КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Норми ст. 417 та ст. 440 КПК України встановлюють загальне правило, відповідно до якого суд апеляційної або касаційної інстанції, встановивши обставини, передбачені ст. 284 КПК України, скасовує обвинувальний вирок чи ухвалу і закриває кримінальне провадження.

На перший погляд, така нормативна регламентація підстав та порядку реалізації судом апеляційної та касаційної інстанції свого повноваження щодо закриття кримінального провадження є чіткою і несуперечливою, втім вона неодноразово піддавалася критиці у доктрині. Суперечливістю відзначилася і судова практика застосування відповідних положень КПК України.